

Γλώσσα και εθνική ταυτότητα στην σημερινή Κύπρο*

*Ενός λαού
βάλτε του χειροπέδες,
ξεγυμνώστε τον,
βουλώστε του το στόμα,
θάνατι ακόμα λεύτερος.*

*Κλέψτε του την εργασία,
το διαβατήριο,
το τραπέζι που τρώει,
το κρεβάτι που κοιμάται,
θάνατι ακόμα πλούσιος.*

*Ένας λαός
γίνεται σκλάβος
όταν του κλέβουν τη γλώσσα
που έχει κληρονομήσει
από τους πατεράδες του.*

Ιταλικό λαϊκό τραγούδι του Νότου

Η ευάλωτη ανεξαρτησία

Η ήττα του εθνικοενωτικού αγώνα των ελληνοκύπριων και η αναγκαστική αναδίπλωση, με την δημιουργία ενός ημιανεξάρτητου και με πολλαπλές εγγυήσεις-δεσμεύσεις, κράτους, που πρόκυψε από τις συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου,

*Σ.Σ. Η κατανόηση της σημερινής κυπριακής πολιτισμικής πραγματικότητας απαιτεί ένα κοπιαστικό οδοιπορικό στην οικονομική, πολιτική και πολιτιστική ιστορία του νησιού.

θαραίνουν αποφασιστικά στη σύγχρονη κυπριακή πραγματικότητα. Η συγκρότηση σε κράτος δεν συνεπάγονταν λοιπόν πλήρη εθνική απελευθέρωση· αβίαστη δηλαδή ανάδειξη των κυρίαρχων εθνικών–πολιτισμικών στοιχείων σε αδιαμφισβήτητα τεκμήρια της νέας πολιτικής ταυτότητας.

Από την μια μεριά είχαμε να κάνουμε με ένα νέο κράτος, μέλος του ΟΗΕ και της Βρετανικής Κοινοπολιτείας. Από την άλλη με μια πολύπλοκη εσωτερική πραγματικότητα με κυρίαρχο μεν το ελληνικό στοιχείο, τόσο στην κοινωνικοοικονομική όσο και στην πολιτικοπολιτιστική σφαίρα, που οι εσωτερικές του όμως διαφορές, αντιθέσεις και εξαρτήσεις το καθιστούσαν, υπό μίαν ορισμένη έννοια, περισσότερο ευάλωτο από το τουρκοκυπριακό μειονοτικό στοιχείο, που αντέτεινε σαν αντίρροπο στην πολλαπλή ελληνοκυπριακή υπεροχή την ταύτιση–σύνδεσή του με την Τουρκία.

Η δημιουργία του κυπριακού κράτους δεν μπορούσε φυσικά να εξαφανίσει τις εθνικές, γλωσσικές και λοιπές πολιτισμικές πραγματικότητες, ιδιαίτερα μάλιστα όταν αυτές αποτελούν έκφραση της μακρόχρονης πορείας ενός λαού με ξεχωριστό πολιτιστικό βάρος και παρουσία σε όλη την ανατολική λεκάνη της Μεσογείου και ιδιαίτερα στην Κύπρο που θεωρείτο ακραιφνώς ελληνική από τα ομηρικά, ακόμη, χρόνια.

«Η Κύπρος είναι η μόνη βρετανική κτήση που φωτίζει την ιστορία και την δράση των ελλήνων. Η συμβολή της στις γνώσεις μας της ελληνικής τέχνης και ιστορίας είναι εξαιρετικά σημαντική. Προτιμώ να θεωρώ την ιστορία και την τέχνη των κυπρίων σαν ιστορία και τέχνη ελλήνων της Ανατολής παρά εξελληνισθέντων κυπρίων της Ανατολής. Γιατί από πολλές απόψεις η Κύπρος διατήρησε πιο πολλά χαρακτηριστικά των αρχαίων ελλήνων και πιθανό και των αχαιών παρά οποιαδήποτε άλλη περιοχή του ελληνικού κόσμου.», τονίζει χαρακτηριστικά ο καθηγητής της κλασικής αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης Στάνλεϋ Κάσσην στο έργο του *Αρχαία Κύπρος*.¹

Την πραγματικότητα αυτή αναγκαστικά έκφραζε, μέσα σε ένα ασφυκτικό–φυσικά–νομικό πλαίσιο και το ίδιο το δοτό κυπριακό Σύνταγμα, το οποίο αναγνωρίζει και επιβάλλει σαν επίσημη γλώσσα την ελληνική από κοινού με την τουρκική, διευκρινίζοντας ότι η ελληνική χρησιμοποιείται από τους Έλληνες και η τουρκική από τους Τούρκους. Διοικητικές πράξεις, έγγραφα, έντυπα, κλπ., γράφονται στα ελληνικά για τους Έλληνες και αντίστοιχα στα τουρκικά για τους Τούρκους. Συνταγματικά λοιπόν κατοχυρώνονταν οι αρχές που ισχύουν στο διεθνές δίκαιο και που συνοψίζονται στο αναφαίρετο δικαίωμα ενός λαού να χρησιμοποιεί τη γλώσσα του.

τουλάχιστον από τα χρόνια της αγγλικής κατοχής και πέρα.

Κάτι τέτοιο είναι έξω από τις προθέσεις και τις δυνατότητες αυτού του άρθρου. Θεωρώντας δεδομένα κάποια στοιχεία ή επιχειρήματα που κατά καιρούς έχω αναφέρει σε προηγούμενα κείμενά μου, θα προσπαθήσω να εντοπίσω ορισμένες πλευρές της σύγχρονης ελληνοκυπριακής γλωσσικής, κυρίως, πραγματικότητας. Η έλλειψη στοιχείων, ιδιαίτερα για την περίοδο των δέκα χρόνων μετά την εισβολή και την διχοτόμηση του νησιού, με αναγκάζει να μην αναφερθώ στην κατάσταση της τουρκοκυπριακής μειονότητας. Ουσιαστικά οι σημειώσεις αυτές αποτελούν μια «πρώτη ύλη» για μίαν εκτενέστερη μελέτη που ελπίζω σύντομα να ολοκληρωθεί και κυκλοφορήσει. Τέλος θάθελα να ευχαριστήσω και από δω την Θέκλα Κίττου, στο βαθμό που οι εντοπισμοί και οι παρατηρήσεις της στάθηκαν ιδιαίτερα πολύτιμες στη διαμόρφωση του τελικού κειμένου.

Αυτό το αναφαίρετο δικαίωμα, που στο τέλος-τέλος, ούτε οι μειοδοτικές συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου τόλμησαν να θίξουν, κατάφερε η ελληνοκυπριακή άρχουσα τάξη να το ακρωτηριάσει επιβάλλοντας ένα άθλιο καθεστώς «ελληνοβρετανικής» γλωσσικής συνεργασίας σε όλη σχεδόν την σφαίρα του δημόσιου και ιδιωτικού βίου.

Έτσι η νόθευση και ο ακρωτηριασμός της πολιτικής πραγματικότητας συνδέθηκε με μian αντίστοιχη πολιτιστική. Με την διαφορά ότι ενώ στην καθημερινή πράξη η λειψή έστω λειτουργία των αντιπροσωπευτικών πολιτικών θεσμών είναι ένα γεγονός, στο χώρο της γλώσσας αυτό δεν συνέβη, περιορίζοντας έτσι ένα σημαντικό αντιπροσωπευτικό θεσμό, αφού σε μεγάλο βαθμό καταργείται πρακτικά η δυνατότητα του πολίτη να παρακολουθεί-κατανοεί το θεωρητικό-πρακτικό έργο της πολιτείας.

Είναι γεγονός ότι η πολύχρονη κατοχή της Κύπρου από τους οθωμανούς και στη συνέχεια από τους αγγλέζους άφησε βαθειά τα ίχνη της στο νησί επιδρώντας στο σύνολο της κοινωνικής-πολιτικής και πολιτισμικής σφαίρας.

Ιδιαίτερα όμως επικίνδυνες προεκτάσεις πήρε η βρετανική διείσδυση στον πολιτισμικό χώρο. Η βρετανική κυρίαρχη τάξη, φορέας της κουλτούρας του μέγιστου, μέχρι τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, μητροπολιτικού ιμπεριαλιστικού έθνους, θέλησε την πολιτικοστρατιωτική κυριαρχία να την μετατρέψει και σε πολιτιστική στο βαθμό που βαθειά κατανοούσε ότι «το να απογυμνώσεις ένα λαό από τον πολιτισμό του, ισοδυναμεί με το να τον απογυμνώσεις από τις πρώτες ύλες ή την αυτονομία του»².

Με εκπληκτική μεθοδικότητα οι άγγλοι κατάφεραν μέσα σε λιγότερο από εκατό χρόνια ότι δεν κατάφεραν οι οθωμανοί στο τριπλάσιο, σχεδόν, διάστημα. Αργά και συστηματικά, άλλοτε με την βία και άλλοτε με την πανουργία ή την πειθώ, φρόντισαν να επιβάλουν ένα σύνολο μεθόδων και πρακτικών που εμπέδωναν την πολιτιστική τους κυριαρχία και μέσα από την επιβολή της αγγλικής γλώσσας σε ορισμένους κίριους τομείς της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής.

Κάτι τέτοιο θάταν αδύνατο να συμβεί χωρίς την ενεργό υιοθέτησή της από ορισμένα τμήματα της άρχουσας τάξης του νησιού που συνειδητοποιούσαν ότι η γνώση και επιβολή με το ιμπεριαλιστικό κέντρο και που συνειδητοποιούσαν ότι η γνώση και επιβολή της αγγλικής αποτελούσε -ταυτόχρονα- όχι μόνο στοιχείο κοινωνικής ανόδου, αλλά και στοιχείο κοινωνικού φραγμού απέναντι στις υποτελείς λαϊκές τάξεις. Έτσι σφυρηλατήθηκε και μέσω της γλώσσας η ιδιαίτερη εκείνη σχέση που εμπέδωνε τους δεσμούς του άρχοντος συγκροτήματος με την Μ. Βρετανία.

Οι επιπτώσεις της πολιτικής αυτής φάνηκαν από τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας, όπου σε πολύ μεγάλο βαθμό όχι μόνο δεν άλλαξε η υπάρχουσα τάξη πραγμάτων, αλλά και επεκτάθηκε αποδεικνύοντας πόσο ευάλωτη μπορεί να είναι μια ανεξαρτησία όταν είναι αποδυναμωμένη από τα ιδιαίτερα εθνικά της ερείσματα.

Η αποδοχή της αγγλικής γλώσσας, των αγγλικών τρόπων συμπεριφοράς από την πλειοψηφία της ελληνοκυπριακής κυρίαρχης τάξης έγιναν σταδιακά ο φορέας μιας αδιαμόρφωτης ιδεολογίας με βασικά στοιχεία την άρνηση της εθνικής ταυτότητας, τον μεταπρατισμό και την υποτέλεια.

Σήμερα, εικοσιπέντε χρόνια από την ανεξαρτησία, η κατάσταση δεν φαίνεται να έχει ποιοτικά αλλάξει στο ελεύθερο τμήμα του νησιού. Τα αγγλικά εξακολουθούν να παραμένουν, σε μεγάλο βαθμό, η γλώσσα του δικαίου, της διοίκησης, των δημόσιων υπηρεσιών και των εμπορικών συναλλαγών. Μια γλώσσα άλλη, ξένη και εγκάθετη

έχει επιβληθεί σε ένα σύνολο τομέων και έχει αναγκαστικά μετατραπεί σε βασικό φορέα της επικοινωνίας του πολίτη με την δημόσια αρχή. Μια γλώσσα άσχετη με τη μητρική έχει διαστρέψει τη φυσική ροή των πραγμάτων μετατρέποντας τους έλληνες της Κύπρου σε ένα είδος μεταναστών μέσα στην ίδια τους τη χώρα. Είναι φανερό πως η κατάσταση που έχει δημιουργηθεί ξεπερνά τα πλαίσια «κάποιου» γλωσσικού προβλήματος και αποτελεί ένα μεγάλο κοινωνικό ζήτημα, στο βαθμό που αργά αλλά σταθερά ο κυπριακός ελληνισμός οδηγείται μέσα από την συνεχή και συστηματική αλλοίωση της γλωσσικής του ταυτότητας στην νάρκωση και καταστροφή των πολιτισμικών του κυττάρων.

Ορισμένα στοιχεία για την σημερινή κατάσταση

Θα σταθώ λίγο σε κάποια συγκεκριμένα παραδείγματα ενδεικτικά της κατάστασης που έχει διαμορφωθεί.

Αν και όπως αναφέρθηκε παραπάνω επίσημη γλώσσα της κυπριακής δημοκρατίας είναι η ελληνική, παράλληλα με την τουρκική, το δίκαιο που εφαρμόζεται στην Κύπρο όχι μόνο –σε ένα μεγάλο βαθμό– δεν εκφράζεται στην ελληνική γλώσσα, αλλά και στηρίζεται στο μεγαλύτερο μέρος του στο αγγλικό εθιμικό δίκαιο (Common Law).

Μέχρι και την ανεξαρτησία κανένα νομοθέτημα δεν ήταν διατυπωμένο στην ελληνική γλώσσα. Πηγές του δικαίου που εφαρμόζονταν στην Κύπρο ήταν βασικά: 1) Οι νόμοι της κυπριακής αποικίας (τα νομοθετικά δηλαδή μέτρα της αγγλικής διοίκησης), 2) Οι αποφάσεις των αγγλικών ανωτάτων δικαστηρίων, 3) Οι νόμοι του αγγλικού κοινοβουλίου και τα διατάγματα του αγγλικού συντάγματος, 4) Μέρος του οθωμανικού δικαίου που διατηρήθηκε σε ισχύ και 5) Το εκκλησιαστικό δίκαιο, το μόνο ελληνικού χαρακτήρα δίκαιο, που αφορούσε τις οικογενειακές σχέσεις.³

Σήμερα είκοσι πέντε χρόνια μετά η κατάσταση δεν έχει αποφασιστικά αλλάξει. Οι δίκες που διεξάγονταν επί χρόνια και μετά την ανεξαρτησία στα αγγλικά, καθιερώθηκε στη συνέχεια να διεξάγονται σε μια μικτή γλώσσα όπου το νομικό μέρος ήταν στα αγγλικά και το πραγματικό στα ελληνικά. Τα τελευταία χρόνια υιοθετήθηκε ένα γλωσσικό αλαλούμ, οριακή έκφραση του γλωσσικού αφελληνισμού που τείνει να επικρατήσει.⁴

Κι όμως ακόμα και συνταγματικά ο κύπριος νομοθέτης είχε κάθε περιθώριο να προσανατολιστεί σε άλλη κατεύθυνση και να οικοδομήσει, σταδιακά βέβαια, μια δικαιοσύνη πραγματικότητα που να ανταποκρίνεται στα κυπριακά δεδομένα. Αντί γιαυτό όχι μόνο διατηρήθηκαν αλλά και ουσιαστικά ενισχύθηκαν οι πρακτικές εκείνες⁵ που διαιώνιζαν την επιβολή του αγγλικού Common Law, με αποτέλεσμα την ακόμα μεγαλύτερη αποξένωση του κυπριακού λαού από τις πατροπαράδοτες δικαιοσύνης του πηγές.

Φυσικά το εφαρμοζόμενο σήμερα δίκαιο δεν είναι αυτό που εφαρμόζονταν στην διάρκεια της αποικιοκρατίας. Η κυπριακή δικαιοσύνη αναγκάστηκε να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα περιορίζοντας σε ορισμένους τουλάχιστον τομείς την αγγλική επιρροή. Η επίδρασή της όμως εξακολουθεί να είναι πολλαπλή. Οι επιπτώσεις της αντανakλώνται σε όλα τα επίπεδα και κορυφώνονται στην ίδια τη λειτουργία της δικαιοσύνης στο βαθμό που αναιρείται σημαντικά το βασικό χαρακτηριστικό της, η ανεξάρτητη–αυτοκίνητη λειτουργία της. Είναι φανερό ότι δεν μπορεί να υπάρξει εύρυθμη λειτουργία της δικαιοσύνης όταν αυτή στηρίζεται τόσο δουλικά σε μια ξένη,

άσχητη εν πολλοίς, δικαιοκίνη πραγματικότητα και νομολογία, που σε αρκετές περιπτώσεις δεν είναι καν η αγγλική αλλά εκείνη που στηρίζεται στις κωδικοποιήσεις του αγγλικού δικαίου και τις αναπροσαρμογές του που συντελέστηκαν στις διάφορες αγγλικές αποικίες.

Ούτε μπορεί να στεριώσει πραγματική ανεξαρτησία και λαϊκή κυριαρχία όταν το κράτος και η δικαιοσύνη μιλούν μίαν άλλη γλώσσα από αυτή που μιλάει ο λαός. Αγγίζει, πράγματι, τα όρια του παραλογισμού η γλώσσα του λαού να φτάνει μέχρι το προαύλιο των δικαστηρίων, όταν τα δικαιώματα των πολιτών δοκιμάζονται και κρίνονται μέσα στο δικαστήριο. Η φυσική γλώσσα των ελλήνων της Κύπρου είναι η ελληνική. Χωρίς την ανεμπόδιστη λειτουργία της μητρικής γλώσσας σόλους τους μηχανισμούς απονομής δικαιοσύνης δεν είναι δυνατό να μιλάμε για σωστή και εύρυθμη λειτουργία της. Γιατί η γλωσσική ελευθερία είναι η βασική ατομική ελευθερία και η άρνησή της αποτελεί συχνό μέσο εξουθένωσης εκείνου που θέλει να κρατήσει την ταυτότητα και ιδιαιτερότητά του.⁶

Η ίδια, περίπου, κατάσταση υπάρχει και στον χώρο της υγείας. Κυρίαρχη γλώσσα των νοσοκομείων είναι η αγγλική. Οι ιατρικές διαγνώσεις και συνταγές εκδίδονται και δίνονται, κατά κανόνα, στον ασθενή στα αγγλικά. Ο κύπριος αγρότης ή εργαζόμενος είναι υποχρεωμένος να καταφύγει στον μεταφραστή ή το λεξικό για να καταλάβει την συνταγή που του 'δωσε ο γιατρός του. Όπως και στον νομικό έτσι και στον ιατρικό κλάδο η κυριαρχία των απόφοιτων αγγλικών πανεπιστημίων είναι αδιαμφισβήτητη.

Τα αγγλικά επίσης κυριαρχούν στα ταχυδρομεία και πολλές υπηρεσίες υπουργείων, όπως το τμήμα χερσαίων μεταφορών ή το τμήμα διαβατηρίων που εκδίδουν τα δημόσια έγγραφα τους στην αγγλική. Τα έντυπα άφιξης συστημένων γραμμάτων, δεμάτων κλπ., το δίπλωμα οδήγησης, η άδεια κυκλοφορίας οχήματος⁷, κλπ., είναι διατυπωμένα στα αγγλικά.

Πινακίδες δήμων και κοινοτήτων με ονομασίες χωριών ή τοποθεσιών είναι –πολύ συχνά– μόνο στα αγγλικά. Το ίδιο ισχύει και για τις πινακίδες στα φώτα της τροχιάς σε διαβάσεις πεζών.

Στα τελωνεία τα πράγματα είναι ακόμη χειρότερα. Οι τελωνειακές εργασίες διεξάγονται εξ ολοκλήρου στα αγγλικά και το ίδιο σχεδόν ισχύει και σε άλλες δημόσιες υπηρεσίες όπου ένα μεγάλο μέρος από τα έντυπα που συμπληρώνονται από τους πολίτες είναι διατυπωμένα στην εγκάθετη αυτή γλώσσα.

Θάταν μερική η εικόνα που δίνουμε αν δεν τονίζαμε την διάχυτη παρουσία της αγγλικής και στην ιδιωτική σφαίρα. Πινακίδες καταστημάτων, σπιτιών, ασανσέρ, οχημάτων, κλπ., κυριαρχούνται από τα αγγλικά ή μια ιδιότυπη μικτή γλώσσα. Αν σε αυτά προσθέσουμε την –διεθνή άλλωστε– πραγματικότητα της κυριαρχίας της αγγλοσαξωνικής μουσικής και της αγγλοαμερικάνικης βιομηχανίας θεάματος, μπορούμε καλύτερα να κατανοήσουμε πώς η αλλότρια αυτή γλώσσα έχει κατατεμαχίσει τον εθνικό γλωσσικό ιστό και έχει μετατραπεί σε μια επικίνδυνη και ανεξέλεγκτη πηγή πνευματικής χειραγώγησης των ελληνοκυπρίων.

Ο εθνικός και κοινωνικός χαρακτήρας του γλωσσικού ζητήματος

Με δεδομένη αυτή την κατάσταση, δεν θεωρώ υπερβολικές τις εκτιμήσεις που συγκλίνουν στην άποψη ότι η κυπριακή κοινωνία βρίσκεται σε μια πολύ κρίσιμη κατά-

σταση που κινδυνεύει να εξελιχθεί σε πολιτισμική καταστροφή.

Το πρόβλημα της γλώσσας και της κουλτούρας δεν είναι πρόβλημα απλά αισθητικό, αλλά και βαθύτατα κοινωνικοπολιτικό. Η άκριτη εισβολή μιας ξένης γλώσσας δεν σημαίνει κατ' ανάγκη εμπλουτισμό της πείρας σου, αλλά και κίνδυνο υποταγής σου σε μιαν άλλη λογική. Κι αυτό όχι μόνο γιατί κινδυνεύει να παραμορφωθεί το κλιτικό και φωνητικό σύστημα της μητρικής σου γλώσσας, αλλά, κυρίως, γιατί σταδιακά αναγκάζεσαι να προσαρμόσεις την σκέψη και το λογισμό σου σε μιαν άλλη κατεύθυνση που το τέρμα της είναι η αλλαγή των τρόπων και της συμπεριφοράς, η κατάργηση με δυο λόγια της ιδιαίτερης ατομικής-εθνικής σου ταυτότητας.

Όπως και παραπάνω αναφέρθηκε η κατάσταση στη σημερινή Κύπρο είναι ιδιαίτερα πολύπλοκη και αντιφατική.

Από τη μια μεριά έχουμε να κάνουμε με την «γλώσσα της εξουσίας», εξελικτικό αποτέλεσμα της κρατικής γλώσσας της αποικιοκρατίας. Η γλώσσα αυτή, ελληνική κατά βάση, διαμορφωμένη όμως χωρίς αντιστάσεις απέναντι στην ξενική γλωσσική εισβολή, έχει εξελιχθεί σε μιαν ιδιότυπη μικτή γλώσσα εξουσίας αναγκαία για να διατηρεί τα κοινωνικά και πολιτικά προνόμια της άρχουσας τάξης και των κρατικο-δίαιτων μεσοστρωμάτων και ικανή να κρατά τον διαχωρισμό και τις αποστάσεις τους από τα λαϊκά στρώματα.

Αποτέλεσμα αυτού του διαχωρισμού, είναι οι νέες ιδέες, ανακαλύψεις και τα καλλιτεχνικά και επιστημονικά επιτεύγματα, που κρατάνε ζωντανή και ανανεώνουν την πολιτιστική παραγωγή ενός έθνους, να περνούν μέσα από τους παραμορφωτικούς φακούς ενός «σύγχρονου ιερατείου» και να διοχετεύονται στις λαϊκές τάξεις μέσω ενός ακατάληπτου, σαυτές, ιδιότυπου γλωσσικού ιδιώματος.

Η διαδικασία αυτή, όπως είναι προφανές, όχι μόνο λοιπόν δεν βοηθά στην διαπλάτυνση και οριοθέτηση της εθνικής κουλτούρας (με την έννοια του συνόλου), αλλά ενισχύει ακόμα τους διαχωρισμούς διαμορφώνοντας μιαν «ανώτερη» κουλτούρα που ανήκει σε μια κλειστή ομάδα «επαϊόντων» και μια «κατώτερη» λαϊκή κουλτούρα.

Από την άλλη μεριά έχουμε να κάνουμε με τη γλώσσα των πολιτών, της μεγάλης πλειοψηφίας, μια γλώσσα λαϊκή, καθημερινή, σημερινή έκφραση της κυπριακής διαλέκτου που αποτελεί αδιαμφισβήτητο τμήμα της ελληνικής γλώσσας.⁸

Με δυο λόγια έχουμε να κάνουμε με έναν γλωσσικό αλλά και κοινωνικό διαχωρισμό που έχει, τηρουμένων των αναλογιών, πολλά κοινά σημεία με τον διαχωρισμό που χρόνια ολόκληρα ταλάνισε τη νέα Ελλάδα χωρίζοντας τους πολίτες της σε δημοτικιστές και καθαρευουσιάνους.

Με την πολύ σημαντική διαφορά όμως ότι η καθαρεύουσα της μείζονος Ελλάδας αποτελούσε μια *suī generis* έκφραση γλωσσικού εθνικισμού, ενώ, αντίθετα, η σημερινή ιδιότυπη κρατική γλώσσα της ελληνοκυπριακής κυριαρχης τάξης, αποτελεί ακραία έκφραση μεταπρατισμού, κοσμοπολιτισμού και πολιτιστικής αλλοτρίωσης.

Αν αυτά τα δούμε σε συνδυασμό και με την καθημερινή χρήση της αγγλικής τόσο στη δημόσια όσο και στην ιδιωτική σφαίρα, μπορούμε να καταλάβουμε τους κινδύνους και τα χάσματα που έχουν δημιουργηθεί. Πράγματι η κατάσταση αυτή όχι μόνο φράζει την επικοινωνία ανάμεσα στο κράτος και τον πολίτη, όχι μόνο εκτροχιάζει την ομαλή κυκλοφορία της νεοελληνικής σε ένα πληθυσμό 100% ελληνικό στο ελεύθερο τμήμα του νησιού, αλλά –ταυτόχρονα– ενισχύει τους ταξικούς διαχωρισμούς διαμορφώνοντας μιαν ιδιόρρυθμη νομενκλατούρα που αντίστοιχο της μπορούμε –τηρουμένων των αναλογιών– να βρούμε στις ανατολικές κοινωνίες.

Η ανάπτυξη μιας πλατειάς μικρής και μεσαίας αστικής τάξης και ειδικά ενός μεγάλου στρώματος υπαλλήλων και γραφειοκρατών που συνδέουν τελικά την ύπαρξή τους με το νεαρό κρατίδιο οφείλεται σε μια σειρά λόγους που έχουμε θίξει σε προηγούμενα κείμενά μας.⁹ Σημασία εδώ έχει να επισημανθεί ότι το πλατύ αυτό μικροαστικό-μεσοαστικό στρώμα, έχοντας εντάξει την όλη του προοπτική στο πνεύμα του ανεξαρτησιασμού έχει κάθε ταξικό και πολιτικό συμφέρον να προσπαθεί να διαμορφώσει τους όρους εκείνους που θα το αποσπάσουν από τον ομφάλιο του λώρο που, φυσικά, είναι η Ελλάδα και ο ευρύτερος ελληνισμός.¹⁰

Μέσα σαυτή τη λογική η αλλοίωση της γλωσσικής ταυτότητας, καταντά στοιχείο διαφοροποίησης, που σε συνδυασμό με ένα σύνολο άλλων πρακτικών που κορυφώνονται με την καλλιέργεια και ανάπτυξη μιας ιδεολογίας που διατείνεται πως η εθνολογική και πολιτισμική ταυτότητα των ελληνοκύπριων δεν είναι ελληνική, αλλά κάποια άλλη (ετεοκυπριακή, φοινική, λ.χ.).¹¹ οδηγεί στη διαμόρφωση της «κυπριακής συνείδησης», του «κυπριακού λαού», που είναι ένας άλλος λαός άσχετος ή απλά συγγενής με τον ελληνικό λαό.

Το πρόβλημα δεν είναι θεωρητικό λοιπόν, ούτε απλώς πρόβλημα λαθεμένης στάσης κάποιων ελληνοκύπριων. Είναι πρόβλημα ταξικής επιλογής ενός στρώματος, αναμφίβολα μειοψηφικού, που προσπαθώντας να κρατήσει και διευρύνει τις προνομίες του αναζητά και ανακαλύπτει όλα εκείνα τα στοιχεία που θα το βοηθήσουν να αυτονομηθεί από το εθνικό κέντρο. Θέλω να επιμείνω εμφαντικά, ότι το στερέωμα του μεγαλύτερου τμήματος της άρχουσας τάξης οφείλεται στην ήττα του εθνικοενωτικού αγώνα και άρα στην ήττα των συμφερόντων των υποτελών τάξεων. Με αυτή την έννοια ο *ανθελληνισμός του στρώματος αυτού αποτελεί την νέα «εθνική»-ταξική του συνείδηση.*

Η στενή του αυτή ταξική οπτική το οδηγεί στο να υποβαθμίζει, αλλοιώνει, παρασιωπά ή και διαστρέφει την πραγματικότητα του ότι η ανεξαρτησία της Κύπρου και η συγκρότησή της σε κράτος μέλος του ΟΗΕ δεν αναίρεσαν τα εθνικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά των κυπρίων σαν ελλήνων, δεν αναίρεσαν την πραγματικότητα της κυπριακής ελληνικής διαλέκτου σαν καθολικής γλώσσας όλου του ελεύθερου νησιού. Δεν αναιρούνε όμως δυστυχώς και το γεγονός ότι η εξοικίωση με την αγγλική γλώσσα και κουλτούρα αποτελούν βασική προϋπόθεση κοινωνικής και πολιτικής ανόδου. Οι προσπάθειες του στρώματος αυτού να διαμορφώσει ένα «δικό του» αντίρροπο δέος κουλτούρας, μια νέα «δική του», «καθαρά κυπριακή» φυσιογνωμία έχουν φέρει κάποια, αν και αμφιλεγόμενα αποτελέσματα. Ιδιαίτερα στους χώρους εκείνους όπου η ελληνοκυπριακή ελίτ έχει τα περιθώρια μιας ουσιαστικής αυτονομησης από την ελλαδική πλευρά και μια δυνατότητα ευκολότερης εξουδετέρωσης της αντίστασης που προβάλλουν τα λαϊκά στρώματα. Το αποτέλεσμα όμως είναι ότι με την συμπεριφορά αυτή διευρύνει ακόμα περισσότερο το χάσμα της από την μεγάλη πλειοψηφία του λαού που εξακολουθεί να αναπαράγει έστω και αλλοιωμένα την μητρική του κουλτούρα. Πράγματι το δημιουργούμενο χάσμα φαίνεται ακόμη μεγαλύτερο σε σχέση με το υπαρκτό ταξικό χάσμα που υπάρχει σε κάθε κράτος που διατηρεί –χωρίς υπονομεύσεις– μίαν ενιαία εθνική γλώσσα και επιτείνει τα αδιέξοδα αποκαλύπτοντας σε όλο του το μεγαλείο τον επαρχιωτισμό, την μιζέρια και την υπανάπτυξη μιας ελίτ που καλύπτει τη χρόνια πολιτική και πολιτιστική της ένδεια με τα υποπροϊόντα που πλασάρονται στα παζάρια της αγγλοσαξωνικής πνευματικής αγοράς.¹²

Η επίδραση της ιμπεριαλιστικής κουλτούρας στην πολιτιστική-γλωσσική σφαίρα δεν αφορά ασφαλώς όπως και παραπάνω τονίσαμε μόνο τους ελληνοκύπριους. Είναι γεγονός ότι ειδικά μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο έχουμε μια εισβολή σε παγκόσμια κλίμακα της αγγλοαμερικάνικης κουλτούρας. Η επίδρασή της δεν άφησε ανέπαφες ούτε ισχυρές μητροπολιτικές κουλτούρες όπως η γερμανική, η γαλλική και η ιταλική, πολλώ μάλλον την ελληνική της Κύπρου που ήταν ήδη -λόγω αγγλοκρατίας αλλοιωμένη σε αξιόλογο βαθμό. Η επιρροή αυτή που ήδη επισημάναμε κυρίως στην διοικητική-κρατική και την επιστημονική σφαίρα έχει αποκτήσει ισχυρά ερείσματα και στον χώρο του ιδιωτικού. Η αγγλική μουσική, οι αγγλικές ταινίες, η καθημερινή παρουσία της αγγλικής ή του ιδιότυπου εκείνου γλωσσικού εκτρώματος διαμορφώνουν ένα ακόμη δυσμενέστερο πλαίσιο στην λειτουργία της μητρικής γλώσσας.

Όλα αυτά καλύπτονται από ένα ελκυστικό αναπτυξιακό προπέτασμα που ξεπερνά δήθεν τις παραδοσιακές λογικές για την υπεράσπιση της εθνικής κουλτούρας, αφού πια αυτή έχει ξεπεραστεί από κάποια νέα, παγκόσμια, που δεν γνωρίζει φραγμούς και σύνορα.

«Στη σημερινή κρίση ο λαός είναι εκτεθειμένος σε τριπλό κίνδυνο: μπορεί να χάσει τη δημιουργική δύναμη του ιστορικού υποκειμένου και να γίνει ιστορικό αντικείμενο που το διαμορφώνουν άλλοι· μπορεί να εκλείψει σαν πολιτικός λαός, που ανανεώνεται και επιβελώνεται στην επινόηση του προγράμματός του και στη δημόσια διαφωνία για το νόημα της ύπαρξής του, και να ξεπέσει σε πληθυσμό που μιλάει τσέχικα και παράγει ατσάλι και σιτάρι· μπορεί, τελικά να ανταλλάξει το τρισδιάστατο της ιστορικής ύπαρξης για το μονοδιάστατο της απλής φυτοζωής, επειδή έχασε τη μνήμη και την προοπτική».¹³

Έτσι ξεπερνάνε ένα τόσο σημαντικό πρόβλημα όλα εκείνα τα ευνοχισμένα πνεύματα που αποδέχονται την κατάργηση της εθνικής τους ταυτότητας. Φυσικά η πραγματικότητα είναι πιο πολύπλοκη από τη λογική τους. Η πολιτιστική αντίσταση ακόμα και των πιο καθυστερημένων λαών αποδειχνει τις δυσκολίες του εγχειρήματος της κατάκτησης των πνευμάτων. Και επιβεβαιώνει την αλήθεια ότι η πολιτική ελευθερία και η κοινωνική απελευθέρωση δεν είναι ανεξάρτητες από τον πολιτιστικό αυτοκαθορισμό.

Η διατήρηση της γλωσσικής και εθνικής ταυτότητας, ταυτισμένη με το πιο απόλυτο δημοκρατικό δικαίωμα, το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης ενός λαού, δεν είναι θέμα που αφορά μόνο τα κράτη ή τα ευρύτερα σύνολα. Είναι θέμα που αφορά -πρώτιστα- κάθε άνθρωπο που ζει καθημερινά τον φασισμό του θεάματος, την αγριότητα του καταναλωτισμού, τον πολιτικό αμοραλισμό, την ήττα των ιδεών της αλληλεγγύης και του ανθρωπισμού.

Όπως λοιπόν σαν πολίτης οφείλει να αγωνίζεται ενάντια στη λογική του ολοκληρωτισμού, του ομοιομορφισμού και της ισοπέδωσης διεκδικώντας την ατομική του ταυτότητα, το δικαίωμα να είναι διαφορετικός, έτσι και σαν μέρος ενός ευρύτερου συνόλου δικαιούται να διεκδικεί και να αγωνίζεται για την εθνική του ταυτότητα.

Η ατομική και συλλογική αντίσταση των ελλήνων της Κύπρου στην μετατροπή τους σε άγλωσση-απολίτικη μάζα, σε αμνήμονες καταναλωτές των αμερικανοβρετανικών πολιτιστικών υποπροϊόντων, ταυτίζεται με τον αγώνα όλου του ελληνικού λαού να κρατήσει την εθνική του μνήμη, την γλώσσα και τον πολιτισμό του· τα ιδιαίτερα του χαρακτηριστικά.

Η επιβίωσή του σαν λαού που κρατά με αξιοπρέπεια τα εθνικά του χαρακτηριστικά, είναι, ό,τι καλύτερο θα μπορούσε να προσφέρει σε μιαν ανθρωπότητα εχθρική στα κοπάδια των καταναλωτών που τείνει να διαμορφώσει ο μοντέρνος ολοκληρωτισμός.

Αθήνα, Γενάρης-Απρίλης 1985

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Για περ. βλέπε Λουκά Αξελού: *Η Κύπρος στο σταυροδρόμι: Αυτοδιάθεση-ανεξαρτησία-εξαφάνιση*, περ. «Τετράδια», τεύχος 2-3, σελ. 116 επ., Αθήνα 1981.
2. Για περ. βλέπε Bernard Cassen: *Η αγγλική γλώσσα, φορέας του ιμπεριαλισμού*, στην πολλαπλά χρήσιμη και σημαντική συλλογή κειμένων με τίτλο *Ο πολιτιστικός ιμπεριαλισμός*, έκδοση «Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα και την Απελευθέρωση των Λαών», Αθήνα 1984.
3. Για περ. βλέπε Λουκή Γ. Λουκαΐδη: *Θέματα κυπριακού δικαίου*, ιδιωτ. έκδοση, σελ. 16 επ., Λευκωσία 1982.
4. Δίνω δυο χαρακτηριστικά καθημερινά παραδείγματα του ιδιότυπου αυτού γλωσσικού κώδικα, ένα από τον χώρο της δικαιοσύνης και ένα από τον χώρο της διοίκησης, για να σχηματίσει μια κάποια συγκεκριμένη εικόνα της γλωσσικής φθοράς, ο ελλαδίτης αναγνώστης. Α) «Μπορείτε να ρίξετε ένα *λουκ* στην σελίδα σαράντα του *γιάορ χόνεστ*», Β) «Μέσα στο *αλλάου* είναι το *όβεραϊμ* αλλά δεν είναι το *τράβελλινγκ*».
5. Οι νομικές σπουδές στην Αγγλία, της μεγάλης πλειοψηφίας των υποψήφιων δικηγόρων και δικαστών, εξακολουθούν να αποτελούν την βασιλική οδό που οδηγεί σε μια σίγουρη και επιτυχημένη καριέρα. Με τον τρόπο αυτό, όχι μόνο διατηρείται η υπάρχουσα κατάσταση, αλλά ενισχύεται και ανανεώνεται δυναμικά. Το νέο αγγλοθρεμμένο νομικό προσωπικό δεν μπορεί, πέρα από τις προθέσεις του, παρά να αποτελεί ένα μόνιμο δούρειο ίππο που με τη συναίνεση της πολιτείας εισάγει την αλλότρια λογική. Για περ. βλέπε: Λουκή Γ. Λουκαΐδη, *Θέματα κυπριακού δικαίου*, ό.π., σελ. 15 επ.
6. Για περ. βλέπε το άρθρο του προέδρου του Δικηγορικού Συλλόγου Λευκωσίας Λουκή Παπαφιλίππου, *Γλώσσα και δικαιοσύνη*, εφημ. «Ο Φιλελεύθερος», Λευκωσία 9 Νοεμβρίου 1984.
7. Για το σημαντικό αυτό θέμα βλέπε την αρθρογραφία στην εφημ. «Κυριακάτικος Κήρυκας» της Λευκωσίας της 10 Φεβρουαρίου 1985 με τίτλο *Άδειες τώρα στην ελληνική μας γλώσσα και υπότιτλους Μετά από... 25 χρόνια αγγλικούρας. Όταν ο πολίτης παλεύει με πείσμα για τα δικάια του*.
8. Ο Μ. Μποτουέν στο έργο του *Μελέτη της νεώτερης και μεσαιωνικής κυπριακής διαλέκτου*, σημειώνει: «Η ομιλούμενη γλώσσα στην Κύπρο είναι η ελληνική διάλεκτος. Η καταγωγή της είναι σχεδόν αποκλειστικά αρχαία ελληνική... οι περισσότερες λέξεις που προέρχονται απ' τα αρχαία ελληνικά και από τις οποίες αποτελείται η κυπριακή διάλεκτος, χρησιμοποιούνται επίσης και σε άλλα μέρη της Ελλάδας... Αλλά, αν εξαιρέσει κανείς ορισμένο αριθμό εκφράσεων, βλέπει ότι η κυπριακή διάλεκτος έμεινε προσκολλημένη πιστά στον αρχαίο τύπο... Η κυπριακή διάλεκτος είναι ακόμη πιο συγγενής με τ' αρχαία ελληνικά με τις κλίσεις και τα ρήματα. Μπορούμε μάλιστα να πούμε πως παρουσιάζει ομοιότητες με την αρχαία δωρική και αιολική γλώσσα». Για περ. βλέπε: Λουκά Αξελού: *Η Κύπρος στο σταυροδρόμι...*, ό.π. σελ. 117.
9. Για περ. βλέπε: Λουκά Αξελού, Δήμου Βεργή, Παύλου Χατζηπαύλου: *Κύπρος: Από την αυτοδιάθεση-ένωση στην διεθνοποίηση-διχοτόμηση*, περ. «Τετράδια», τεύχος 1, σελ. 16 επ., Αθήνα 1980.

10. Το φαινόμενο αυτό δεν αφορά φυσικά μόνο την ελληνοκυπριακή αστική τάξη. Ας μην ξεχνάμε τους γλωσσικούς, θρησκευτικούς και άλλους διαχωρισμούς, που επέβαλε η άρχουσα τάξη των ιμπεριαλιστικών μητροπόλεων στις ιθαγενείς εξαρτημένες μπουρζουαζίες των εκμεταλλευόμενων αυτών χωρών. Έτσι λ.χ. οι ιρλανδοί κυρίαρχοι του βορρά έγιναν διαμαρτυρόμενοι, ενώ οι λούμπεν μπουρζουαζίες του Βιέτ-Ναμ ή των Φιλιππίνων, προσχώρησαν στον καθολικισμό.

11. Όπ.π., σελ. 23.

12. Χαρακτηριστική είναι η παρουσία της αγγλικής ακόμα και στον χώρο της λογοτεχνίας, χωρίς όμως να είναι κυρίαρχη. Αρκετές ποιητικές συλλογές, πεζά ή δοκίμια γράφονται στην αγγλική. Το φαινόμενο αυτό, είναι μικρής έκτασης, αλλά ενδεικτικό του εκφυλισμού μιας κατηγορίας κυπρίων διανοουμένων. Κανένας όμως άξιος κύπριος λογοτέχνης, από τον Νίκο Νικολαΐδη μέχρι τον Λουκή Ακρίτα και τόσους άλλους σημαντικούς, δεν καταξιώθηκε έξω από τα πλαίσια της νεοελληνικής λογοτεχνίας, κομμάτι της οποίας θεωρούσαν και το προσωπικό τους έργο.

13. Για περ. βλέπε: Karel Kosik: *Η διαλεκτική της κρίσης*, εκδ. «Καρανάσης», σελ. 46 επ., Αθήνα 1984.